

БЪЛГАРСКО СПИСАНИЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ

БРОЙ 2

2020

BULGARIAN JOURNAL OF EDUCATION
VOLUME 2

2020

**КУЛТУРНО-ПРОСВЕТНА И ОБЩЕСТВЕНО-
ПОЛИТИЧЕСКА ДЕЙНОСТ НА БЪЛГАРСКАТА
КАТОЛИЧЕСКА ОБЩНОСТ ПРЕЗ XVII-XVIII В.**

ЕМИЛИЯ ЕНИЧАРОВА

*Emilia Enicharova. CULTURAL-EDUCATIONAL AND SOCIO-POLITICAL
ACTIVITY OF THE BULGARIAN CATHOLIC COMMUNITY IN THE XVII-
XVIII CENTURIES*

Резюме. Статията е посветена на културно-просветната и общественно-политическа дейност на българите-католици през XVII-XVIII в. Резултатите от техните родолюбиви усилия в областта на учебното дело и науката, и политическите им акции дават основание на мнозина български изследователи да се обединят около констатацията, че Петър Богдан, Филип Станиславов, Иван Лилов, Антон Стефанов, Кръстьо Пейкич и последователите им са първите носители на възрожденската обнова по нашите земи.

Ключови думи: българи-католици, образование, освобождение, Възраждане.

Summary. The article is dedicated to the cultural, educational and socio-political activities of the Bulgarian Catholics in the seventeenth and eighteenth centuries. The results

of their patriotic efforts in the field of education and science, and their political actions give grounds for many Bulgarian researchers to unite around the finding. that Petar Bogdan, Filip Stanislavov, Ivan Lilov, Anton Stefanov, Krastyo Pejkić and their followers were the first bearers of the Revival renewal in our lands.

Key words: Bulgarian Catholics, education, liberation, Revival.

В обществените представи за събитията от времето на османското завладяване на Балканския полуостров, съществуват някои неправдоподобни идеи. Една от тях е, че католическа Европа не е направила опит да помогне на православието през втората половина на XIV в. и първата половина на XV в. по времето на османската инвазия. Това далеч не е така, а доказателство са военните акции от 1396 г. и 1443 г., осъществени колкото като израз на съпричастие към съдбата на християните от Европейския югоизток, толкова и като превенция на собственото бъдеще – със същността на азиатските нашественици западноевропейците по онова време са много добре запознати – помнят горчивия опит и от кръстоносните походи в периода XI-XIII в., и от сблъсъците с арабските пирати в Средиземно море, но преди всичко, защото още в началото на VIII в. арабите се установяват на европейския континент, завладявайки почти целия Пиренейски полуостров (2).

Другата невярна представа е във връзка с първата – че през XIV-XV в. Западна Европа е също толкова военно-технологически напреднала и силна, колкото днес. Но в онези времена, западната част на континента се състои от десетки държави, населени с бедно селячество, а военните контингенти, които са можели да мобилизират, дори и облечени в рицарски доспехи, са се оказвали лесен противник за масовите армии на Изтока – рицарите са победени и от нашата войска през 1205 г.,

предвождана от цар Калоян, и от войните на Александър Невски през 1241 г., и от арабите – при всички кръстоносни походи (пак там).

При все това, от края на XIV в. Венеция влиза в продължителна морска война с Османската империя. В моментите на мир, вместо Републиката, в битките се включват със свежи сили флотилиите на калабрийските пирати, чиито акции са финансирани неофициално от Съвета на дождите. В кървавите сблъсъци из Средиземно и Егейско море, в които участват и българи, като част от екипажите на венецианската marina, се смята, че загиват повече турци отколкото при сухопътната офанзива на Балканите. Скоро в тези битки се включват и малтийските рицари, за да се стигне до изключителната победа, макар и непостигнала стратегическата цел – прогонването на турците от Европа – на обединения християнски флот при Лепанто през 1571 г. (пак там).

Но това не означава, че военните действия на Запада срещу ислямския Изток са продиктувани единствено от мисълта за избавлението на православните християни. Трагедията на Балканите е всявала ужас и е чертаела реалната перспектива пред останалата част на континента и, което било също толкова неприемливо – пред геополитическите планове на католицизма. Ето защо, макар че не е правилно да се омаловажават военните усилия на западноевропейците в онези времена, трябва да се посочат същинските им мотиви – те по начало са свързани, от една страна, със запазването на позициите на католицизма, а от друга страна, с установяването на властта на папата в нови територии.

Военните неуспехи на Запада не намаляват стремежа на католическата църква да включи в духовните си предели земите на изток, сред вече покорените народи. Сега, отчитайки създалата се политическа конюнктура, Рим преформулира тактиката за постигане на вековните си намерения – силата на оръжието остава на заден план, за да се даде предимство на потенциала на знанието. Но по някаква историческа ирония,

опитът на Рим, да преориентира православните християни, в това число и българите, използвайки формата на по-добро предложение за просвета, се увенчава с неочакван за Ватикана финал – българските католици нито за миг не скъсват връзката си със съдбата на поробеното отечество и народ. Те реализират възможностите, които им предлага католическата просвета, посвещавайки ги на българската кауза. Векове по-късно – през XIX-то столетие – това ще се повтори: протестантите, целейки установяване на религиозно влияние над българите, също ще предложат модерно образование. Но и тогава, както подчертава Татяна Несторова (7), предците ни ще усвоят максимум светски знания и минимум религиозни напътствия.

Няколко поколения български историци и литератори изследват постиженията на българската католическа общност в периода на османското владичество. И независимо от някои разлики в оценките, те се обединяват около извода, че на фона на сравнително бедното на духовни прояви XVII-то и отчасти XVIII-то столетие, тяхната дейност, която така или иначе е пряк резултат от дълговечното намерение на Рим да разпростре влиянието си в района на европейския югоизток, има съществен принос за обогатяването на културното битие на народа ни. Просветните усилия на българските католици в много отношения са уникално явление, а литературното им творчество е прекрасен опит за излизане от шаблона на средновековната традиция – във времето, когато българската православна книжовност се изразявала предимно в преписване на богослужбни книги и създаване на дамаскини, католиците внасят нови, модерни за времето си елементи в литературата и образованието (5, с. 279).

Амбициите на Рим да приобщи българските територии към лоното на католицизма, имат дълга история, най-важните, от които датират от времето на преговорите с княз Борис I, а впоследствие, сключването на уния с цар Калоян. Но едва след падането на Балканите под османска власт

и най-вече след създаването през 1622 г. на Конгрегацията за разпространение на вярата, Католическата църква предприема целенасочени действия за укрепване на влиянието си на Балканите. По нашите земи католически мисионери се установяват в Чипровци, около Белене, в пловдивско, а също в Охридската и в Скопската епархии в Македония, където отдавна живеело население, изповядващо католицизма и за чийто произход в науката съществуват различни хипотези (1, с. 131; 3, с. 23; 6, с. 37).

С помощта на мисионерите, католиците-българи успяват да построят църкви и училища, първо в Чипровци, а впоследствие и в Копиловци, в Трънчовица и Железна (1, с. 131; 3, с. 35). Като духовен център постепенно се утвърждава Чипровци със своето училище, просъществувало почти през целия XVII в. (1; 3, с. 38-39). Тук, в началото францискански свещеници учили децата на четене и писане на латински език, както и на някои църковни служби. Част от най-добрите ученици продължавали обучението си в семинариума към местния манастир, където изучавали теология, философия и логика на илирийски език – литературно-църковният език на славяните-католици, живеещи по Адриатическото крайбрежие. В същността си това е хърватски език със силни български и сръбски примеси и на него, понякога на кирилица, понякога на латиница, били написани голяма част от книгите, предназначени за българските католици (1, с. 131; 9, с. 149, 162). Илирийският език се налага в обучението на българските католици по ред причини, като за най-съществени, измежду тях се сочат следните: липса на общобългарски литературен език, към който да се придържат българските католически книжовници; нашите земи са район на действие на католически мисионери – предимно славяни, родом от Адриатическото крайбрежие, за които това е литературно-църковен език; богослужебните книги за българските католици са написани от босненски католици на илирийски език; обучението във

Францисканския колеж в Лорето (Италия) се водело на илирийски език. Заедно с това, поради честите контакти на българите от Северозапада с дубровнишките търговци, които говорели този език, а и поради близостта на западнобългарския говор с хърватския, книгите, написани на илирийски и обучението, се оказват разбираеми за българите-католици. А с течение на времето българските автори, придават на илирийския език, български облик и заради езиковите форми, и заради словоредата (виж по-подробно 7; 3, с. 41; 10).

Част от децата в училището и семинариума са изпращани да продължат образованието си в колежи и университети в Западна Европа, и преди всичко в Италия – във Францисканския колеж в Лорето, в Рим, Флоренция, Анкона. Тук те получават отлична подготовка, в която теологията отстъпва място на модерните хуманистични идеи, вълнуващи европейската интелектуална мисъл през XVII в. Повечето от западните възпитаници, измежду които се открояват Петър Парчевич, Петър Богдан, Филип Станиславов и Иван Лилов, се завръщат в родината, заемайки постове в йерархията на Българската кустодия и Софийската епископия, за да се изявят като ерудирани книжовници и дипломати, посветили живота си на българската кауза (1, с. 132; 3, с. 33-34).

В Чипровци е създадена и богата библиотека, оказала се от съществено значение за научните занимания на Петър Богдан, Марко Бандулович, Филип Станиславов, Франческо Соимирович и др. Например, Марко Бандулович, вече в качеството си на марцианополски архиепископ, няколко месеца работи в нея, в резултат на което създава историко-географско описание на диоцеза на архиепископията, известно в науката като „Кодекс Бандинус”, а за написването на трудовете си, Петър Богдан ползва гръцки и латински извори, които е много вероятно да са били на разположение именно в чипровската библиотека. Предполага се, че тук са се съхранявали книги от най-различни научни области, учебни пособия,

сериозна сбирка от стари български ръкописи, сведения за Османската империя и за католическата църква. Но при разгрома на въстанието от 1688 г., всички манастири в Чипровската енория и Никополската епархия са унищожени, а заедно с тях и библиотеката. Във връзка с това се подчертава, че с потушаването на въстанието рухва създадената с огромни усилия българска католическа църква, която посредством народополезната дейност на българите католици, през XVII в. се превръща в авторитетна българска институция с впечатляващи културно-политически изяви (виж по-подробно 3, с. 29, 39, 90; 9, с. 145; 10).

В културната и обществена дейност на българите-католици се обособяват два периода – до 1688 г. и изгнанически период (по-подробно 10).

Първият период от развитието на католическата книжнина и просвета се свързва с дейността на българските католици от XVII в. и по-конкретно до потушаването на Чипровското въстание. Това са духовници, учители и политически дейци, които макар да получават образованието си в чужбина, главно в Италия, и макар да развиват широка дейност, често извън България, посвещават живота си на родината – всички политически акции на българските католици между 1630 г. и 1688 г. са плод на техните идеи. Нова обществено-политическа мисъл, убеденост, че империята може да бъде победена, прагматизъм в мисленето по отношение на освобождението ни – това са най-характерните черти на творчеството на тези първи представители на католическата книжовност и просвета у нас (виж по-подробно 4; 3; 10).

Сега твори най-изявеният от българските католици през XVII в. – Петър Богдан, родом от Чипровци. Неговата разнообразна народополезна дейност е добре проучена и отразена в многобройни публикации, затова тук само ще бъдат споменати някои от най-забележителните факти, свързани с тази удивителна личност. Получил най-високо за времето си

образование в Анкона и Рим, той владее латински, италиански, гръцки, хърватски, сръбски, руски, старобългарски, румънски и турски език. Изключителната езикова подготовка значително улеснила работата му в сферата на историографията, но и градяла авторитета на българския католически архиепископ както в дейността му в България, така и при контактите с високопоставени политици и духовници в Европа. Петър Богдан успява да издейства Софийската католическа епископия да бъде издигната в ранг архиепископия и да ръководи католиците в България, Влашко и Молдова. Той е първият софийски католически архиепископ (1642 г.) (3, с. 26-27).

През 1637 г. в Рим е отпечатан неговият превод на съчинението „Размишления на францисканския монах Бонавентура за страстите господни”, който е интересен с това, че в края Петър Богдан включва своя оригинална поетична творба, интерпретираща идеята за телесната и душевната смърт. В поемата, посветена на любимата жена, авторът дава израз на съвсем естествени човешки чувства, което далеч не е присъщо на духовник от неговия ранг – това се превръща в илюстрация на преходния етап в развитието на българската литература през XVII в., когато се появяват първите кълнове на възрожденската нравствено-естетическа система (пак там, с. 36).

През 1640 г., най-вероятно с цел да спечели привърженици на българската кауза в Рим, Петър Богдан създава впечатляващо, с вложеното патриотично чувство, „Описание на царство България”. То съдържа конкретни сведения за историята на редица български градове, за отделни етно-религиозни групи, за отношенията между българите, турската власт и гръцкото духовенство, за природата и стопанските ресурси на България. Описвайки достойното минало на родината си, Петър Богдан определя географските и етнически й граници, а така аргументира правото на свободно развитие на българите. Като посочва политическите и духовни

поробители на сънародниците си, той заостря вниманието към необходимостта от борба за отхвърлянето им.

През 1667 г., т.е. 95 г. преди Паисиевата история, Петър Богдан написва „История на България”, част, от която е запазена в ръкопис във Ватикана. Косвени свидетелства дават основание да се мисли, че това е първата българска история, обхващаща „...времето на късната античност до средата на XVII в., която разглежда голям кръг проблеми не само около църковната история, но и на политическото и етническото минало на българските земи...” (пак там, с. 82). И в двете произведения – Описание на царство България и История на България – авторът се доказва, като човек с българско самосъзнание. Вярващ в идеята за освобождаване на България с помощта на християнска Европа, Петър Богдан дава израз на актуална, в онази епоха, военно-политическа концепция – политическата независимост на родината може да се постигне чрез акция, обединяваща усилията на антиосмански настроените Австрия и Полша и общобългарско въстание (1, с. 132; по-подробно 3, с. 34, 50-59, 74, 80-85).

Съществен дял от дейността на Петър Богдан е посветен на укрепването на създаденото от Илия Маринов през 1625 г. училище в Чипровци. В редовно водената кореспонденция с Конгрегацията за разпространение на вярата изтъква, че то е полезно не само за интересите на Рим, но и за самите българи и затова се стреми да издейства учебници, книги и средства. Едно от настояванията му е да се осигури учител не само по теология, но и по логика, философия, граматика и математика. В резултат на тези усилия, през 1635 г. е построена сграда за училището – черква той построява едва в 1667 г. и то само защото старата рухнала. Петър Богдан установява строг контрол и специален статут за училищата в българските селища с католическо население, като чипровското училище се ползвало с приоритет пред останалите. На Диоцезанския събор през 1641 г., под страх от наказание, Петър Богдан задължава свещениците да

обучават лично или чрез други лица децата в енориите им на четене и писане. Без съмнение, огромните усилия, които полага за образованието на българските католици, са резултат от разбирането му, че борбата за освобождението на България ще бъде увенчана с успех, ако се води от просветени хора (3, с. 38-39, 43).

Голям български католически книжовник и обществен деец от този период е Филип Станиславов. Получил образованието си в Илирийския колеж в Лорето, той работи две години в папския двор като преводач от и на славянски езици. В периодите 1648-1662 г. и 1673-1674 г. е епископ на Никополската епархия. След 1662 г., когато по нареждане на папата е отстранен от длъжността никополски епископ, Филип Станиславов прекарва дълго време в Чипровци, където работи с Петър Богдан. Името му остава в историята с отпечатването през 1651 г. в Рим на първата българска печатна книга на кирилица – „Абагар”. Този труд отразява тенденцията за проникване на народните говори в литературата, защото, независимо от силните сръбски и хърватски примеси, тук се използват и новобългарски думи. „Абагар” е създадена в с. Ореш, Свищовско. До наши дни са достигнали шест екземпляра, от които пет се намират в чужбина, а един се пази в Народната библиотека „Св. Кирил и Методий”. Книгата се състои от 5 свитъка с молитви, религиозни разкази и илюстрации. Наименованието ѝ идва от името на митичния цар Абагар, за когото е включен разказ. Филип Станиславов е автор и на една непубликувана ръкописна книга от 200 страници. Този ръкопис най-вероятно е опазен и изнесен след въстанието от негов родственик. Представлява богато украсен с миниатюри сборник с литургии, преведен от латински, който се съхранява в документалната библиотека в Алба Юлия (10).

Все през този период, Петър Парчевич и Антон Стефанов създават своите стихотворни и сатирични опити, пишат исторически справки за тогавашна Европа, отразяват водещи, в онзи момент, политически идеи,

описват най-разпространените учебници и пособия, написани на илирийски език и използвани от българските католици (1, с. 132).

Петър Парчевич, освен като църковен деятел и книжовник, се изявява и като блестящ дипломат и оратор, един от най-образованите българи в онази епоха. Първоначално учи в родния си град Чипровци, след което в колежа в Лорето, а се дипломира като доктор по гражданско и римско право в Рим. От 1647 г. се посвещава на поверителни дипломатически мисии, свързани със създаването на съюз между европейските държави срещу Турската империя (3, с. 57). През 1654 г. е назначен за апостолически викарий в Молдова, а от 1656 г. за марцианополски архиепископ. Заради политическата и дипломатическа си активност, П. Парчевич си спечелва доста врагове измежду турските власти, поради което е принуден да пребивава в чужбина почти през целия си живот. Освен това и в Рим не остава скрита политическата му дейност, което през 1661 г. му коства поста на архиепископ. Тринадесет години по-късно умира в Рим, без да дочака въстанието от 1688 г. и да види пораженията на турците след създаването на антиосманския съюз между Полша, Австрия, Венеция и Русия, за който той ратува през целия си живот (10).

Свързан с подготовката и провеждането на Чипровското въстание и с по-нататъшната съдба на българските бежанци в чужбина след неговия разгром е и чипровчанинът Антон Стефанов. Получил образование в различни католически колежи в Италия, през 1677 г. е издигнат за никополски епископ. През лятото на същата година изпраща няколко писма до Конгрегацията с подробна информация за тежкото положение на населението в Българската католическа провинция, защото войните на Османската империя с Полша и Русия дават сериозно отражение върху живота на народа. Заради преследванията, от страна на турската власт, през пролетта на 1687 г. Антон Стефанов заминава за Влашко и става

дипломатически посредник между влашкия княз и австрийския император. След потушаването на въстанието полага усилия да уреди съществуването на бежанците, установили се в пределите на Влашко и Австрийската империя (пак там).

Сред чипровските дейци се отличава Иван Лилов, който учителства повече от тридесет години в чипровското училище.

Трябва да се подчертае и приносът на Петър Солинат. Макар да не е българин (роден е в Босна), Петър Солинат допринася много не само за католическата църква в България, но и за издигането на Чипровци в културно-просветно отношение – голяма част от българските католически дейци и духовници получават възможност да учат в Италия благодарение на неговото застъпничество (пак там).

Друг виден чипровчанин от това време е Стефан Княжевич – приемник на Петър Богдан като софийски католически архиепископ и един от главните организатори на подготвяното въстание. На 22 октомври 1688 г. пише изложение, с което известява папата за преживяното при погрома. Преди въстанието настоявал пред австрийския император за помощ, като го убеждавал, че „народът е готов да въстане”.

Един от непосредствените ръководители на чипровското въстание е Георги Пеячевич. След разгрома на въстанието сформира българска дружина, с която охранява оцелялото население в бягството му през Дунав във Влашко. Заедно с братята си Никола, Иван и Марко изпълнява мисии, възложени от австрийския императорски двор. За заслугите на братята Пеячевич, през 1712 г. император Карл VI ги удостоява с благородническата титла барон (пак там).

Сред най-ярките представители на втория период от развитието на католическата култура се открояват Кръстьо Пейкич, Яков Пеячевич, Франциск Ксавери Пеячевич. Някои от емигриралите българи и техните потомци заемат високи постове в културния живот на Австрия и други

страни. И макар латинският език все повече да измества илирийския в техните произведения, книжовниците и от този период не се откъсват от тематиката, свързана с отечеството. Те не крият българския си произход, в съчиненията си коментират български проблеми, насочват се към българската история, коментират делото на светите Кирил и Методий, говорят за българските царе, за отношенията между християни и мохамедани и т.н. (5).

От потомците на Никола Пеячевич (брат на Георги Пеячевич, който е един от непосредствените ръководители на въстанието) произхожда видният католически духовник, философ, професор по богословие и писател Яков Пеячевич, роден в Чипровци около 1676 г. Високо образован, той развива блестяща кариера като учен, преподавател и духовник. Автор е на „Сбито изложение на старите и нови географски сборници, или географско изложение на Европа, Азия, Африка и Америка” (Загреб, 1714) (10).

От същото семейство е Франциск Ксавери Пеячевич – професор по философия, член на йезуитския орден, историк и писател. Автор е на няколко книги, както и на българска история, запазена в ръкопис в библиотеката на университета в Загреб (5; 10).

Кръстьо Пейкич е роден в Чипровци през 1665 г. Първоначално учи в местното училище, след това в Лорето, а после девет години в Рим. Владее италиански, турски, албански, сръбски и немски език. Развива дейност като мисионер сред избягалите в Трансилвания и Влашко българи, игумен в Дома на катекумите във Венеция, енорийски свещеник в Алвинц, абат в епископията на Чанад, оглавява католическата черква в гр. Печ. Почива в Белград през 1731 г. като декан и първи каноник на новосъздадената католическа архиепископия. Кръстьо Пейкич е автор на шест книги, написани на „илирийски” език (10). В съчиненията си защитава правото на свобода на своята родина и настоява за обединение

между източноправославната и католическата църква, вярвайки, че това е пътят за освобождение от робството. Искрено страдащ заради жестоката съдба на своя народ, той дори си позволява да критикува Рим, заради бездушното отношение към българите: „... Смятам, че не са толкова ценни душите на Индия, за които Светият престол отделя толкова средства, колкото тези, които гинат пред очите ни в Европа (българите — б. а., П. Ч.)” (цит. по 10).

В онези времена Чипровци се прославя не само като културно-просветен център, а и като град с развити занаяти и изкуство, основни сред които са килимарството, кожухарството и златарството. Специално за появата на златарството, най-важната предпоставка били находищата на злато, сребро и мед, но със сигурност и внасяните от дубровнишките търговци украшения и накити, са провокирали фантазията и творческите идеи на българите от Северозапада. Произведенията на чипровчани, отличаващи се с уникален стил, съчетал външни влияния, местни традиции и нужди на населението, са търсени из цялата империя, а редица обители и то не само в българските земи, им възлагат изработването и украсата на църковна утвар (10). Като се има предвид характерът на тези поръчки, свързан с българските, сръбските и влашките православни черкви и манастири, се оформя констатацията, че част от майсторите от златарския еснаф в Чипровци, трябва да са били православни българи, посветени в източно-християнския канон (10). Прекрасни образци от творчеството на чипровските златари през XVI-XVII в. са сребърният обков на евангелие, изработено през 1567 г. по поръчка на влашкия войвода Йон Мирча за манастира „Тисмена” във Влашко, евангелието в Черепишкия манастир, обковано със сребърни плочи от майсторите Никола и Пала през 1612 г., надпрестолният кръст на манастира „Касинец” до Враца, изработен в 1601 г. пак от тях, златният обков на евангелие, дар от чипровския майстор, българин, католик – Франко Марканич за манастира „Бистрица” във

Влашко, престолният дискос на Бачковския манастир, измайсторен от чипровчаните Петър и Йовица през 1644 г., сребърният кивот от 1671 г. на майсторите Яков и Марко, сребърната позлатена чаша, направена през 1652 г. от майстор Лука и др. (10).

Съвременните оценки за католическото духовно наследство от разглеждания период са различни. С някои от тях напълно се отрича значението му за общобългарското културно развитие, но други го определят като опит да се съживи заглъхналото елитарно творчество от епохата на Евтимий Търновски, отразявайки и положителните характеристики, но и слабостите, от гледна точка на реалното въздействие. Така например, Н. Генчев сочи като безспорно постижение конкретно на католическата литература патриотичното ѝ звучене, както и факта, че към момента на създаването си тя е имала адекватен, на времето и нуждите на реалните си потребители, идеен заряд. Още повече, че Чипровското въстание – едно от най-значимите събития в историята ни от края на XVII в. – се осъществява благодарение и на дипломатическата активност на българите-католици, но и благодарение на тяхната просветителска дейност, схващана в широк смисъл. След трагичния край на въстанието българската католическа култура се разпространява в нови центрове – главно във Влашко и Молдова. Според Н. Генчев, с това приключва реалното присъствие на католическия фактор в духовното обновление на българите. П. Динеков обаче посочва, че напускайки българските предели, католическите книжовници, посредством творбите си, продължават да допринасят за опознаването на българите от другите народи, за популяризиране на българските проблеми и националната ни кауза.

Без съмнение, дейността на българските католици има съществен принос за реализирането на международните контакти на българската култура. И макар това, по думите на Н. Генчев, да е недостатъчно за осъществяването на качествен обмен с постренесансовата култура на

Европа, все пак дава възможност за разпространението, макар и сред ограничени среди у нас, на нови културни нагласи и модели на поведение, а историческите трудове, специално на Петър Богдан, се определят като израз на търсене на пътища към т.нар бароков културен процес, обхванал католическите европейски общества след Тридентския събор (1545-1563) (1, с. 132; 3, с. 96).

Дейността на българите-католици оставя забележителна следа в културно-просветната и обществено-политическа история на България. Създадените от тях училища с обогатено учебно съдържание, литературата и идеите им, изпреварват значително времето си. Чрез католическата просвета една, макар и неголяма част от българите се докосва до високата европейска образованост. Вероятно по тези причини, търсейки първите кълнове на Българското Възраждане, някои изследователи сочат и културно-просветната дейност на българската католическа общност през XVII в.

Литература

1. Генчев, Н. (1988). Българската култура XV- XIX в. С.
2. Димитров, Б. Власите бягат първи при битката край Варна. – в. Стандарт, 8.11.2004, бр. 4256
3. Димитров, Б. (2009). Петър Богдан Бакшев. С.
4. Димитров, Б. (2002). България и папството. С.
5. Динеков, П. (1989). Проблеми на старата българска литература. С.
6. Живкова, Л. (1980). Четвероевангелието на цар Иван Александър. С.
7. Караджова, С. (1985). Католическият вариант на българската култура. С.
8. Несторова, Т. (1990). Американски мисионери сред българите 1858-1912. С.

9. Радкова, Р. (1986). Българската интелигенция през Възраждането. С.
10. Чолов, П. Чипровското въстание 1688 г. (http://www.promacedonia.org/chipr/chipr_11.html, последен достъп 12.10.2020)

проф. д-р Емилия Еничарова

Факултет по педагогика

СУ „Св. Климент Охридски“